

Justine Picardie

Miss Dior

*Ze zat bij het verzet,
overleefde Ravensbrück en groeide uit
tot de muze van het iconische modehuis*

Vertaald door Ineke Lenting

Nieuw Amsterdam

Oorspronkelijke titel *Miss Dior. A Story of Courage and Couture*. Faber & Faber Limited, Londen

© Justine Picardie 2021

© Nederlandse vertaling Ineke Lenting / Uitgeverij Nieuw Amsterdam 2022

Alle rechten voorbehouden

Omslagontwerp Studio Flammarion / Guillaume Jamet

Omslagbewerking Studio Jan de Boer

Omslagbeeld Lillian Bassman © The Estate of Lillian Bassman

Foto auteur © Oliver Holms

Frontispice illustraties:

Blz. 1: Tekening van René Gruau voor 'Miss Dior'

Blz. 2: Lillian Bassman, Black – with one white glove, Barbara Mullen, dress by Christian Dior, 1950

Blz. 6: Miss Dior vintage fles, 1950

Blz. 8: Lithografie van René Gruau

NUR 320

ISBN 978 90 468 2593 8

www.nieuwamsterdam.nl

Voor Philip, mijn man

‘Vier jaar lang werkten we, speurden we als alchemisten op zoek naar de steen der wijzen. En toen werd Miss Dior geboren... Want voordat een parfum “pakt”, moet het eerst heel lang gekoesterd worden in het hart van zijn makers.’

CHRISTIAN DIOR

Tracy

Inhoud

In de rozentuin	11
Het doolhof in de tuin	17
Door de spiegel	35
Schaduwland	55
Rue Royale	71
Rue de la Pompe	93
De duisternis valt	111
De afgrond	125
De onderwereld	155
De thuiskomst	179
Palais de Glace	203
Magisch denken	223
De New Look	241
Uit de as herrezen	261
Het bloemenmeisje	285
Voet bij stuk	295
La Colle Noire	311
Geen roos zonder doorn	329
Dankwoord	335
Over de bronnen	337
Literatuur	355
Illustratieverantwoording	359
Register	364

Catherine Dior in haar tuin in de Provence.

In de rozentuin

Dit is het verhaal over een geest die op een zonovergoten zondagochtend vroeg in de zomer mijn leven binnenwandelde en me niet meer losliet, hoe graag ik soms ook van haar bevrijd wilde zijn. Ze heet Catherine Dior, en ze verscheen toen ik door de tuin van La Colle Noire slenterde, het stijlvolle chateau van haar broer Christian in de landelijke heuvels van de Provence, een plek die ze vaak bezocht en een huis waar ze een tijdlang woonde, na zijn plotselinge dood in 1957 als gevolg van een hartaanval, toen hij tweeënvijftig was.

Catherine was twaalf jaar jonger dan Christian, die in 1905 werd geboren als tweede zoon in een welgesteld gezin; zij was de jongste van vijf kinderen en werd geboren in 1917, vlak voor hun oudste broer, Raymond, dienst nam in het Franse leger, tijdens de Eerste Wereldoorlog. Maar op die betoverende dag bij La Colle Noire was oorlog wel het laatste waaraan ik dacht. Ik was in de ban van de verfijnde schoonheid van het huis, dat Christian Dior had gekocht en gerestaureerd met de opbrengst van het succesvolle modemerken dat hij in 1946 had gelanceerd.

Zijn debuutcollectie, die op 12 februari 1947 in Parijs werd gepresenteerd, kreeg de naam New Look, bedacht door Carmel Snow, de hoofdredactrice van *Harper's Bazaar* (zelf heb ik die functie ook mogen bekleeden). Ondanks de naam was het al evenzeer een nostalgische herinterpretatie van de belle époque, de gouden jaren vóór de Eerste Wereldoorlog. Dat was het tijdperk van Christians vroege jeugd, toen hij opgroeide in de beschutte omgeving van het familieverblijf van de Diors in Granville, aan de Normandische kust. Zijn moeder, Madeleine, kleepte zich in de romantische, klokkende japonnen uit die periode, die de inspiratie vormden voor Diors ruisende wijde rokken en het golvende zandloperssilhouet, waarvoor de taille in een korset werd gesnoerd en de buste opgevuld. Maar even belangrijk voor Diors concept van 'vrouwen als bloemen', dat ontstond in zijn modeatelier in Parijs, was zijn moeders

liefde voor tuinieren. Madeleine had haar passie – die ze doorgaf aan Christian en Catherine – uitgeleefd in de uitgestrekte tuin die ze als een wonder van hoop en verlangen in Granville had aangelegd, op een rotsformatie zo'n honderd meter boven de kolkende zee.

Haar man, Maurice Dior, had het kunstmestbedrijf van de familie geërfd, en op dagen dat de wind verkeerd stond, waaide de stank van de fabriek over het stadje, hoewel zelden helemaal tot aan Les Rhumbs. Ondanks alle onfrisse associaties leverde het guanobedrijf de middelen voor Madeleines magische creatie boven op die kale rots: tere bloembedden, beschermd tegen de zilte stormwind door geharde coniferen en, het allerbelangrijkste: de rozen die nog steeds het middelpunt van de tuin vormen.

Ook nu bloeien er rozen rond La Colle Noire: ze tuimelen over pergola's, klimmen tegen de buitenmuren op en tikken met hun ranken zachtjes tegen de ramen; binnen zijn ze al even uitbundig aanwezig op het bloembehang en het met chintz beklede meubilair. En voorbij de terrassen en borders met vaste planten is een weide met wel duizend rozenstruiken, waarvan de bloemen nog steeds geoogst worden voor de productie van een onmisbaar ingrediënt voor Christian Diors parfums (net zoals toen het veld beplant werd volgens zijn oorspronkelijke aanwijzingen). Het eerste parfum, dat hem het meest na aan het hart lag, werd tegelijk met de New Look-collectie gelanceerd en was genoemd naar zijn geliefde zus Catherine: Miss Dior.

Catherine leefde nog vijftig jaar na de dood van haar broer, en stierf in juni 2008, niet ver van La Colle Noire, in haar huis in het naburige dorp Callian. Daar kweekte ook zij rozen, zowel voor haar eigen plezier als om ze te laten destilleren tot een essence voor Diors parfummakers in het nabijgelegen Grasse. Ze was zijn leven lang een trouwe, liefhebberende zus voor Dior geweest, en dat bleef ze ook na zijn dood, toen ze op talloze manieren zijn nalatenschap eerde, bijvoorbeeld door haar blijvende steun aan het Christian Dior Museum, dat uiteindelijk werd gevestigd in Granville.

Maar hoewel Christian een van de beroemdste Franse onderdanen ter wereld werd, met een naam al even gevierd als die van Charles de Gaulle,

is het opmerkelijke verhaal van Catherine Dior nooit volledig uitgezocht. Het weinige wat ik over haar leven wist, had ik opgediept uit het Dior-archief, voorafgaand aan mijn eerste bezoek aan La Colle Noire: aan het einde van de jaren dertig had ze samen met Christian in Parijs gewoond, en tijdens de oorlog verbleven ze op een boerderijtje aan de rand van Callian, waar ze groente verbouwden en rozen en jasmijn kweekten. Toen sloot ze zich aan bij het Franse verzet, werd gevangengenomen door de Gestapo en vervolgens gedeporteerd naar Ravensbrück, een Duits concentratiekamp voor vrouwen.

Op deze zondagochtend kwam Vincent Leret, een van de archivariissen van Dior, naar La Colle Noire om te praten over een nieuwe biografie van Christian Dior die ik eventueel zou gaan schrijven. Ik merkte dat ik hem steeds meer vragen ging stellen over de mysterieuze Catherine, die blijkbaar zelden had verteld over haar betrokkenheid bij het verzet of over haar tijd in Duitsland. Vincent had Catherine gekend – voor hij werd aangesteld bij het Dior-archief in Parijs had hij voor het museum in Granville gewerkt – en ze wisselden brieven uit als hij vragen had over haar broer die zij kon beantwoorden. Maar ze liet nooit iets los over haar oorlogservaringen, en hij zei dat het onbeleefd zou zijn geweest om bij haar op meer informatie aan te dringen. Van de andere schrijvers die ooit het leven van Christian Dior hadden vastgelegd, waren maar weinigen echt geïnteresseerd geweest in Catherine en zelfs van haar deportatie naar Ravensbrück waren niet veel mensen op de hoogte. Het was alsof de hermetische wereld van de haute couture geen belangstelling had voor een vrouw zoals Catherine Dior, of voor het leed dat ze had doorstaan, zelfs niet voor de vraag of haar ervaringen hadden bijgedragen aan haar broers legendarische visie op mode en vrouwelijkheid.

Ik maakte wat aantekeningen en liep toen naar het rozenveld, waar vlinders om de bloemblaadjes dansten, begeleid door een koor van vogels en bijen. Het was allemaal zo vredig, gestreeld door het zachte zonlicht, maar toen ik daar stond, speet het me met heel mijn hart dat ik Catherine nooit had ontmoet vóór haar dood, tien jaar eerder. En op dat moment werd het zaadje in me geplant, voelde ik een verlangen dat grensde aan obsessie – aan bezetenheid zelfs – om het verhaal te vertel-

Catherine Dior op dertigjarige leeftijd, 1947.

len van deze stille vrouw en haar onbekende lotgenotes, die op de een of andere manier Ravensbrück hadden overleefd en naar Frankrijk waren teruggekeerd, maar naar een Frankrijk waar veel van hun landgenoten de oorlogsjaren het liefst simpelweg vergaten en de schande van de collaboratie negeerden.

Ik hoorde Catherines stem niet, de blauwe hemel opende zich niet. Maar de geur van de rozen leek een vraag te bevatten: was het voorstelbaar dat zo veel schoonheid was verrezen uit de as van de Tweede Wereldoorlog? En als dat het geval was, wat voor boodschap zou Catherine Dior vandaag nog voor ons hebben gehad, al sprak ze geen woord meer?

Het gezin Dior in hun tuin, ca. 1920. Catherine zit in het midden, tussen haar ouders.
Achter hen, van links naar rechts: Christian, Jacqueline, Bernard en Raymond.

Het doolhof in de tuin

Een zachte regen valt op de midzomerrozen die bloeien in de tuin van Les Rhumbs, en een opkomende zeemist versluiert de krachtige lijnen van het huis. Deze ruime, laatnegentiende-eeuwse villa, die zich hoog boven het Normandische stadje Granville verheft en uitkijkt over het Kanaal, is het huis waar Christian Dior zijn kindertijd doorbracht. Vandaar de beslissing er een museum van te maken dat zijn nalatenschap koestert, en de omringende, door zijn moeder aangelegde tuin in een park te veranderen dat is opengesteld voor publiek. Het is deze ochtend verrassend stil op het terrein, misschien vanwege het vochtige weer, hoewel het museum tientallen bezoekers telt, die zijn gekomen voor een nieuwe tentoonstelling, gewijd aan prinses Gracia van Monaco, met kleren die Christian Dior voor haar ontwierp.

Ik heb zojuist een rondleiding gehad door de tentoonstelling, waarvan elk onderdeel is opgesteld in een aparte kamer van het huis, dat in de eerste decennia van de twintigste eeuw werd bewoond door de familie Dior, en onwillekeurig krijg ik het vreemde gevoel dat de tijd vervaagt. Want terwijl ik de ensembles van prinses Gracia uit de jaren vijftig bewonder en haar telkens in filmloops langs zie schrijden in dezelfde couturejaponnen die nu levenloos in vitrines worden bewaard, speur ik ook naar tekenen die naar Catherine Dior verwijzen, wellicht verscholen in het weefsel van het gebouw. Op de videoschermen loopt de dode prinses door haar paleis in Monaco en gebaart naar haar verloren leven, als in een sinister sprookje. Maar ik wil me niet laten afleiden door deze geestverschijning, net zomin als door haar zijden relikwieën.

Eigenlijk hoop ik een vroeger tijdperk te ontdekken, toen Catherine kind was. Maar ze lijkt afwezig, zelfs in het slaapkamertje dat ooit van haar is geweest en waar in een korte tekst uitleg wordt gegeven over haar rol in het verhaal van Christian Dior: Catherine was Christians lievelingszus, en toen hij in 1947 zijn eerste parfum lanceerde, noemde hij het

Miss Dior, naar haar, en beschreef het als ‘het aroma van de liefde’. Het lijkt me dus passend om op mijn uitstapje naar Granville dezelfde geur te dragen. In de specialistische terminologie van de parfumerie hoort de oorspronkelijke formule thuis in de geurfamilie ‘groene chypre’, die complexe noten zoals galbanum (een harssoort met een kenmerkende geur), bergamot, patchoeli en eikenmos combineert met de warmte van jasmijn en roos in het bloemige hart. En nu ik in Catherines oude slaapkamer sta, word ik me heel even bewust van deze onmiskenbare geur, niet op mijn eigen huid, maar afkomstig uit een andere, onzichtbare bron... misschien uit de enorme parfuffles die prinses Gracia van Christian Dior kreeg en die nu te zien is in een naburige zaal?

Geen van de kamers in Les Rhumbs is gemeubileerd. In plaats daarvan staan er langs de muren museumkasten opgesteld met daarin voorwerpen, tekeningen en foto’s, die voor deze gelegenheid hoofdzakelijk betrekking hebben op de garderobe van prinses Gracia. Maar ondanks het aangrijpende van deze objecten – vooral van het beeld van een jeugdige Grace Kelly in een etherische witte Dior-jurk op een bal ter gelegenheid van haar verloving met prins Rainier in 1956, zich niet bewust van het feit dat ze niet oud zou worden – blijft Les Rhumbs een monument uit een verder verleden. Want dit is de plek waar Maurice en Madeleine Dior aan het begin van de twintigste eeuw naartoe verhuisden en waar ze hun vijf kinderen grootbrachten. Ze waren getrouwd in 1898, toen Madeleine een beeldschoon meisje van negentien was. Maurice Dior was op zijn zesentwintigste al een ambitieuze jongeman, vastbesloten om de kunstmestfabriek die zijn grootvader in 1832 had opgericht uit te breiden. In 1905 stonden Maurice en zijn neef Lucien samen aan het hoofd van het bloeiende bedrijf, waarvan het groeiende succes werd weerspiegeld in hun sociale positie. Lucien Dior zou politicus worden en bleef parlementslid tot zijn dood in 1932, terwijl tussen zijn vrouw Charlotte en Madeleine een rivaliteit ontstond die kennelijk het gevolg was van hun streven om de meest modieuze geklede chatelaine van het rijkste huis te worden.

Ik heb mijn beduimelde paperback van Christian Diors memoires meegenomen, met zijn levendige herinneringen aan Les Rhumbs, en de

buitenkant is nog net zoals hij die beschreef: ‘Zeer zachtroze ruw pleisterwerk, gemengd met grijs grind... deze twee tinten zijn mijn favoriete couturekleuren gebleven.’ Maar de door hem zo gedetailleerd beschreven, met zorg ingerichte interieurs zijn er niet meer: verdwenen zijn de porseleinen herderinnetjes, de glazen bonbonschaaltjes en alle andere snuisterijen die Christian zich zo scherp herinnerde. Ik heb zijn autobiografie talloze malen gelezen en herlezen, maar vreemd genoeg besef ik nu pas dat hij zijn broers en zussen niet bij naam noemt. Hij verwijst slechts naar één broer – en ook nog zeer terloops – en naar zijn geliefde Catherine. Het is alsof Raymond en Jacqueline nooit hebben bestaan. Maar hier, in de entreehal van het museum, zijn de broers en zussen verenigd op een familiefoto: Raymond, de oudste, geboren op 27 oktober 1899, dan Christian, die werd geboren op 21 januari 1905 (het jaar waarin zijn vader Les Rhumbs kocht), gevolgd door Jacqueline op 20 juni 1908, Bernard op 27 oktober 1910 en zeven jaar later de baby van het gezin, Catherine, op 2 augustus 1917.

Les Rhumbs is spectaculair gelegen en verrijst trots op een granieten landtong, met een schitterend uitzicht over de baai. Het werd gebouwd door een reder, en de naam komt van een nautische term die verwijst naar de streken op het kompas, vanouds bekend als de ‘windroos’, die weer als symbool terugkomt in de originele mozaïekvloer in de villa. Vandaag is de lucht zachtgrijs – Dior-grijs – en de zee vervloeit met de horizon. Na mijn rondleiding door de tentoonstelling mag ik de rest van de dag schrijvend in de tuin doorbrengen, in wat ooit het speelhuis van de kinderen Dior was. Het staat op enige afstand van het huis, verscholen aan het einde van een pad, uit het zicht van voorbijgangers, maar als je binnen bent is het uitzicht onverwacht adembenemend. De kamer heeft aan twee kanten glas en het lijkt alsof het huisje boven op een steile helling is gebouwd, met zicht op de puntige rotsen eronder. Het is eb, de zandbanken zijn drooggevallen, het strand is verlaten, meeuwen vliegen over, en boven de golven klinken hun weemoedige kreten.

Hoe zal een dergelijk uitzicht de hoop en dromen van de kinderen Dior hebben gevormd? Dat hield Christian Dior duidelijk bezig toen hij in 1956, een jaar voor zijn plotselinge dood, zijn memoires schreef. ‘Ons huis in

Granville,' zo merkte hij op, 'was net als alle Anglo-Normandische gebouwen uit het einde van de vorige eeuw absoluut afzichtelijk. Toch kijk ik er zowel met tederheid als verbazing op terug. In zeker opzicht is mijn hele levenswijze beïnvloed door de bouwstijl en de omgeving.'

Christians vroegste herinneringen gaan terug naar Les Rhumbs, dat de hoofdwoning van het gezin bleef, hoewel ze soms ook in Parijs verbleven. In 1911 kocht Maurice Dior een appartement in het luxueuze zestiende arrondissement van de stad, maar tijdens de Eerste Wereldoorlog woonden ze uitsluitend in Granville, om in 1919 naar Parijs terug te keren, naar een groter appartement, aan de Rue Louis-David, in hetzelfde district, waar Christian als tiener het naburige Lycée Gerson bezocht. Ondertussen kreeg Catherine thuisonderwijs van een gouvernante, en in Granville bezocht ze een meisjesschool. Het Dior-archief bevat verscheidene ontroerende foto's waarop ze als kind op het strand speelt. In elk geval was haar band met Les Rhumbs zo sterk dat ze het initiatief om er een museum van te maken steunde; in 1997 woonde ze de openingsplechtigheid bij en van 1999 tot aan haar dood was ze erevoorzitter. Dankzij haar herinneringen aan het verleden kon het oorspronkelijke ontwerp van de tuin zo nauwkeurig mogelijk hersteld worden en werd de smeedijzeren serre aan de voorkant van de villa weer gevuld met een keur aan palmen en varens, net als toen haar moeder er de scepter zwaaide. Catherine hield schriftelijk contact met de conservatoren en gaf bondige antwoorden op hun vragen over de beplanting van de tuin, die ze zich herinnerde als 'een weelderig groen fort', beschermd tegen de wind door een wal van bomen en ondersteund door grote hopen aarde, die was overgebracht naar de rotsachtige landtong waarop het huis was gebouwd. Haar broer Christian, zo herinnerde ze zich, had kamperfoelie en blauwewegen langs een witte houten pergola geleid, en ze keken altijd samen naar de goudvissen die onder de waterlilies in de vijver zwommen. Hun moeder werd door Catherine beschreven als 'een uitzonderlijke botaniste', met een diepgaande kennis van het klimaat en de grond van Granville. En al was Madeleine Dior streng voor haar kinderen, Catherine vermeldde in een korte maar intrigerende opmerking hoe haar moeder 'een oogje dichtkneep' en hun toestond twee